

Nr 15.

Av herr **Holmbäck**, om visst tillägg till lagen om val till riksdagen.

Enligt 17 § 1 mom. riksdagsordningen skola val av riksdagsmän till andra kammaren verkställas året näst före början av de fyra år, för vilka valen gälla, å den dag under september månad som i vallagen sägs. Då möjlighet att ändra detta stadgande icke föreligger förrän allmänna val hållits till andra kammaren, måste i höst val till andra kammaren äga rum oavsett huru förhållandena då gestalta sig. Då vår valordning är grundad på att ett antal partier tävla om mandaten i stora valkretsar, i vilka mandaten fördelas proportionellt, komma som hittills kandidater att nomineras av partierna, och mellan partierna resp. deras kandidater skulle en valstrid utkämpas.

Förhållandena kunna emellertid utveckla sig så att en valstrid hösten 1940 blir omöjlig att föra — man tänke sig det fall att Sverige skulle råka i en krigssituation — och i varje fall är det övervägande sannolikt att en sådan strid då kommer att te sig som olämplig. Det internationella läget har gjort frågan om rikets försvar till det ojämförligt dominerande spörsmålet. Några principiella meningsskiljaktigheter i försvarsfrågan finnas emellertid icke; vad man i denna fråga diskuterar är blott lämplighetsspörsmål. Som ett uttryck för den nationella enighet, som finnes, har en samlingsregering bildats, i vilken representanter för samtliga de större politiska partierna sitta sida vid sida för att söka lotsa landet igenom de nuvarande utrikespolitiska svårigheterna. Valstriden skulle komma att föras mellan personer och partier, som i den ojämförligt viktigaste frågan äro ense.

Vad nu anförts torde visa sannolikheten av att valrörelsen så mycket som möjligt kommer att inskränkas. I vissa hänseenden kan man kanske vänta frivilliga åtgärder i denna riktning från partiernas sida. Måhända komma högtalarbilar, filmföreställningar, affischer m. m. icke eller endast i mindre utsträckning att förekomma vid innevarande års andrakammarval. Måhända kan man, för att förenkla själva valen, även genom frivillig överenskommelse låta en och samma person dela ut valseدلarna för flera partier — valseدلar, som då skulle vara sammanhängande, skilda åt endast genom perforering. Agitationen utanför vallokalerna skulle då falla bort. Det torde väl även vara sannolikt att de partichefer, som äro regeringsledamöter, icke skola hava tid att medverka i valstriden, och om samlingsregeringen fortfarande sitter, torde det måhända även vara olämpligt att de göra det. Det blir eljest en strid icke blott partichef mot partichef utan även regeringskollega mot regeringskollega, och detta i en tid, vars lösen heter samverkan och då det särskilt gäller att betona regeringens endräkt.

Även om valrörelsen inskränkes, kommer den emellertid att bliva betydande, om man ej får bort konkurrensen mellan partierna. Det är konkurrensen mellan partierna som släpper lös agitationen, och att i höst ha en agitation med tusentals talare kan vara olyckligt. Det finnes en linje, som skulle kunna leda till att konkurrensen mellan partierna upphävdes.

Den andra kammare, som skall väljas i höst, får, om den kommer att fungera under fyra år, i huvudsak två uppgifter: att medverka till lösningen av dels de spörsmål, som stå i samband med det nuvarande utrikespolitiska läget, och dels de många inrikespolitiska frågor, som komma att visa sig, när det stora europeiska kriget avslutats eller ock, vad Sverige angår, de utrikespolitiska förhållandena ingått i ett lugnare skede. Det kan emellertid tänkas, att den kammare, som väljes i höst, får endast den förra uppgiften; Kungl. Maj:t kan nämligen vid den tidpunkt, då den andra uppgiften blir aktuell, förordna om nya val till andra kammaren för resten av fyra-årsperioden och därigenom låta denna uppgift omhändertagas av en ny andra-kammaruppsättning. Ur en synpunkt vore det även synnerligen lämpligt att en ny kammaruppsättning väljes under fyra-årsperioden. De inrikespolitiska frågor, vilka uppstå för Sverige som följd av de nuvarande krigen, torde i stor utsträckning komma att bestämmas av det läge, i vilket den internationella utvecklingen politiskt och ekonomiskt kommer att föra oss, och valet av den andra kammare, som kommer att behandla dessa spörsmål, borde då ske sedan man kan överblicka läget.

Om de stora politiska partierna överenskomme att verka för att förordnande om nya val till andra kammaren skedde när en fredssituation inträtt, skulle man kunna tänka sig överenskommelser beträffande valet i höst, att i de olika valkretsarna de särskilda partierna eller de flesta av dem accepterade det inbördes status quo i fråga om mandatfördelningen och att man alltså i stor utsträckning ginge fram med gemensamma listor, varvid rangordningen mellan de särskilda kandidaterna finge avgöras efter röstsiffrorna från 1936 års val. En verklig valrörelse bleve då onödig; man finge ändå en kammare, som — liksom varje andra kammare som nu komme att väljas — troget återspeglade folkets så gott som enhälliga uppfattning i den nu föreliggande, allt överskjutande frågan.

Mot ett arrangemang i angiven riktning kan invändas, att det gäve viss möjlighet till kupp försök vid valen genom att deltagandet i dessa icke bleve så stort som vid ett vanligt val. Dylika kupp försök motverkas emellertid redan av det proportionella valsättet, vilket låter den stora röstsiffran, som den gemensamma listan representerar, i viss mån bliva privilegierad. Överhuvud torde faran för dylika kupp försök vara mycket ringa. En annan invändning torde vara viktigare.

Ju längre de nuvarande utrikespolitiska förhållandena räcka och ju längre det alltså kan dröja innan den på nyss angivet sätt valda kammaren kommer att ersättas av en enligt vanliga regler vald andra kammare, bliva de fall allt talrikare, då suppleanter inträda. Om den hösten 1940 valda andra kammaren icke skulle kunna redan hösten 1941 ersättas av en kammare vald ef-

ter vanliga regler, bleve det troligen åtskilliga ledamöter av kammaren, som komme att ersättas av suppleanter. Med de nuvarande valreglerna komme dessa att kanske i flertalet fall tillhöra annat parti än det, som den avgångne ledamoten av riksdagen tillhört; dessa regler innebära nämligen att den, som står närmast på listan, skall räknas in i kammaren.

På många håll torde man — sådant det innevarande inrikespolitiska läget faktiskt gestaltar sig — anse att detta förhållande utgör ett hinder mot gemensamma listor. För att dylika listor skola komma till möjligast vidsträckta användning, skulle man behöva stadganden, som garanterade att en inträdande suppleant tillhörde samma politiska meningsriktning som en avgående. Detta synes man kunna uppnå genom att för andrakammarvalet 1940 införa den spaltade valsedeln, d. v. s. föreskriva, att den enskilde väljaren äger rätt att uppställa sin valsedel i två kolumner, den ena avseende val av representeranter, den andra avseende endast suppleanterna.

Den spaltade valsedeln förekommer nu enligt 15 § lagen om val till riksdagen vid val av ledamöter till första kammaren och är då obligatorisk samt enligt 24 § kommunala vallagen vid kommunalval, vare sig detta avser val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige eller kyrkofullmäktige, samt är då fakultativ. Just vid förevarande val år 1940 skulle ur nyss angivna synpunkter den spaltade valsedeln — om vilken man i övrigt kan ha skiftande uppfattning — om den införes som fakultativ, även vid andrakammarval kunna fylla en funktion.

Jag föreslår därför, att man antager ett lagförslag av följande innehåll. Vid uppställandet av det formulär, som bilagts förslaget, har jag utgått från att blott en väljarbeteckning skall behöva användas.

L a g

om tillägg till lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas följande.

Vid det val till riksdagens andra kammare, som enligt 17 § 1 mom. riksdagsordningen skall äga rum i september månad 1940, må valsedel upptaga namnen antingen, som 59 § lagen om val till riksdagen stadgar, i en följd, det ena under det andra, eller ock på sätt utvisas av vid denna lag fogat formulär.

I det senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst två namn utöver det antal riksdagsmän, valet avser. Namnen skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare åt avgången riksdagsman. För efterträdarvalet må dessutom å motsvarande rum å se-

delns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra. För efterträdarvalet särskilt upptaget namn, som saknar motsvarande namn för själva riksdagsmannavalet, anses som obefintligt.

För valsedel, som uppställts i enlighet med det vid denna lag fogade formuläret, tages vid röstsammanräkning jämlikt 81 § lagen om val till riksdagen hänsyn blott till de namn, som avse själva riksdagsmannavalet. Vid ny röstsammanräkning jämlikt 87 § lagen om val till riksdagen tillgodoräknas för sådan valsedel röstvärdet det namn, som står främst bland de för den avgångne riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarnamnen eller, om sammanräkningen sker jämlikt 87 § 2 mom., det namn som förekommer i samma rum å valsedelns högra sida efter namnet å den nu avgångne riksdagsmannen; finnes ej sådant namn, tillgodoräknas röstvärdet det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarnamnen å sedeln. Vid tillgodoräkandet av röstvärdet skall iakttagas, att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till riksdagsman, anses som obefintligt.

Denna lag träder omedelbart i kraft.

Påpekas kan, att antagandet av en lag i den riktning, nu angivits, icke innebär, att systemet med gemensamma listor skall användas i varje särskild valkrets. Systemet behöver icke användas ens i någon enda valkrets, om förhållandena skulle förbättras till hösten 1940, så att systemets användande då ter sig som obehövt. Måhända skulle man kunna säga, att antagandet av en lag av det innehåll, ovan angivits, har karaktär av en beredskapsåtgärd att användas för den händelse att denna åtgärd påkallas.

Med stöd av vad ovan anförts får jag alltså föreslå,

att riksdagen ville för sin del antaga en lag av den lydelse, som ovan angivits.

Stockholm den 16 januari 1940.

Å. Holmbäck.

Formulär till valsedel, som avses i lagen om tillägg till lagen om val till riksdagen.

Plats för väljarbeteckning	

Anmärkning. Antalet rum å sedelns vänstra sida må utgöra högst antalet riksdagsmän, som skola väljas för valkretsen, ökat med två. För varje rum å sedelns vänstra sida skall förekomma ett rum å sedelns högra sida, avdelat på sätt ovan angivits.